

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 104 (1991)

Artikel: Società Retorumantscha : Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun : rapport per la perioda dals 1. da schaner enfin ils 31 da december 1990
Autor: Giger, Felix
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235604>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 05.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Società Retorumantscha

Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun

Rapport per la perioda dals 1. da schaner en fin il 31 da december 1990

1. Redacziun e publicaziun

1.1. Redacziun

stgatlà 252 b	INFERMIR I – INFERMIR II	ds.	9 (Gi.)
stgatlà 253	INFEROZIR – INFUORMATUR	ds.	117 (Gi.)
stgatlà 254 a	INFUORMAZIUN – INGIGANTIR	ds.	78 (Gi.)
stgatlà 255	INGIODABEL – INGLUR	ms.	80 (Se.)
stgatlà 256 a	INGRAVGER – INGRESS	ms.	60 (To.)
ds. 204			
ms. 140			

Probablmain per l'emprema giada cumpara en in rapport annual dal chauredatur la differenziaziun tranter text redigì dactiloscrit (ds.) e text redigì manuscrit (ms.). La raschun è quella ch'il material redigì da las stgatlà 252 – 256 cun ils artigels INFADÀ – INGRESS che vegn ad emplenir ils emprims dus fascichels dal tom 9, duai vegnir stampà en il sistem offset e sto vegnir mess en l'ordinatur. L'acquisiziun da l'indriz d'elavuraziun electronica da datas previs per il DRG è planisada per la primavaira 1991. Per quest motiv avain nus desistì da scriber cun maschina las paginas redigidas a maun da dunna Annatina Secchi Malfroy e da signur Carli Tomaschett, per evitar da stuair far dubla lavur.

Durant igl onn passà è la lavur da redacziun progredida plaun. Ils motivs èn da tschertgar en il fatg ch'ins ha stuì introducir noss novs collavuratur en la lavur da redacziun. Ultra da quai han las lavurs preparativas per l'acquist d'in indriz d'elavuraziun electronica da datas per noss Institut duvrà bler temp (mira alinea 2.5). Medemamain ha la redacziun dals indices dal tom 8 chaschunà blera lavur (mira alinea 1.2).

1.2. Publicaziun, conclusiun dal tom 8

L'onn 1990 è cumparì, cun in retard chaschunà da problems cun la liaria, il fascichel 114 cun ils artigels INCULPAR – INDRIZZAR. La lavur vid il fascichel dubel 115/116 cun ils artigels INDRIZZAR – INEXTIRPABEL e cun ils indices che concludan il tom 8 è progredida bain. A l'entschatta da l'atun eran ils artigels mess en pagina, uschia che nus avain pudì ans deditgar a las davosas lavurs d'excerptar il material per ils indices. L'index dals etimons che cumpiglia 38 paginas dactiloscrit e l'index da materias da 25 paginas avain nus tramess en stamparia ils 15 da november. Las parts II e III da la «Survista istoric-linguistica», q.v.d. la morfologia (10 paginas) e la sintaxa (18 paginas) ha la stamparia retschavì ils 12 da december, las parts IV e V (furmaziun dals plects, 35 paginas; lexicologia, parts A e B, 8 paginas) curt avant Nadal. Il material per la survista fonetica (part I) è excerptà a fin.

1.3. Stab da redacziun

1.3.1. Collavuratur

1.3.1.1. Cun dus, d'avent dals 1. da fanadur trais redactors, il documentalist, la secretaria ed insaquantas forzas auxiliaras ingaschadas a temp parzial è noss stab redacziunal stà quest onn en meglra furma ch'ils dus onns passads.

1.3.1.2. Ils 1. da settember èsi stà in onn dapi che dunna *Annatina Secchi Malfroy* ha terminà ses examen da licenziat ed ha entschavì sia lavur sco redactura. Durant quest temp l'hai jau incumbensà cun la redacziun da la stgatlà 255, cun la lectura d'ovras scientificas sco er cun excerptar litteratura rumantscha. Cun ils artitgels INGIUNDER/DANUNDER e INGLUR/NINGLUR/NEGLIU ha ella elavurà duas gruppas da plets cun ina decleraziun etimologica apparentamain simpla, dentant cun detagls che han chaschunà insaquants problems inaspettads.

1.3.1.3. A la fin da settember ha signur lic. fil. *Carli Tomaschett* inoltrà sia dissertaziun davart ils nums locals da Trun e spetga ussa da pudair defender sia tesa en schaner. Dapi ils 1. da fanadur 1990 è el engaschà en pensum cumplain per l'Institut.

1.3.1.4. Il cussegl da perscrutaziun ed il cussegl da fundaziun dal Fond Naziunal han approvà cun lur brevs dals 24 d'avust resp. 24 da settember 1990 nossa proposta da promover noss documentalist, signur *Kuno Widmer*, sco redactur-assistent cun ils 1. da schaner 1991. En sia sesida dals 23 da november 1990 ha la suprastanza da la Società Retorumantscha renconuschì questa promoziun cun l'elecziun formala. Tras questa promoziun e tras il mantegniment dal post da documentalist ha il Fond Naziunal stgaffi in ulteriur post da lavur per il DRG. Per quel essan nus fitg engraziaivels.

1.3.1.5. A l'entschatta d'october avain nus scrit or il post da documentalist. Ina persuna è s'annunziada. Als 23 da november ha la suprastanza da la Società Retorumantscha elegì dunna *Ines Gartmann* sco documentalista dal DRG d'avent dals 1. da schaner 1991.

1.3.1.6. Als 20 da settember 1990 ha nossa secretaria, dunna *Barla Projer*, bandunà noss Institut suenter in engaschament da bunamain 11 onns per entschaiver ina nova lavur a Turitg. Nus avain laschà ir dunna Barla fitg navidas, essend che ella lavurava en moda speditiva, conscienziusa ed ordvart exacta. A partir dals 3 da settember ha ella pudì introducir nossa nova secretaria, dunna Alexa Arquisch da Lumbrein, en las lavurs dal secretariat.

1.3.2. Furmaziun dals redactors

Per intensivar la furmaziun dals redactors che cumpiglia en emprima lingia la lavur da redacziun sco tala sco er la lectura d'ovras scientificas fundamentalas avain nus entschavì a realisar sesidas da lavur communablas. En quellas tractain nus problems practics e teoretics da la redacziun en connex cun ils artitgels en lavur ed analisain la structura d'artitgels – agens u esters – gia redigids. Enfin uss avain nus salvà duas sesidas da quest gener. En il futur vegnin nus, sche pussaivel, ad introducir ina giada al mais ina tala sesida da lavur da 2 – 3 uras.

Ultra da quai vulessan nus incumbensar in redactur singul cun la lectura d'ovras scientificas gist cumparidas. Il redactur fa mintgamai ina curta resumaziun e la

preschenta als collegas. Uschia duain ils redactors obtegnair in maximum d'informaziuns cun in minimum da temp impundì.

2. Infrastructura, lavurs internas

2.1. Reordinaziun da la cartoteca maistra

Jau citesch or dal rapport da nos collavuratur ed anteriur chauredatur, prof.dr. Alexi Decurtins:

«Cun la fin d'uoost hai jeu dumignau la letra S (tochen scatla nr. 740). Scochemai suenter las vacanzas hai jeu pigliau cantun cun la letra T e sun arrivaus cuntut tochen tier la sequenza alfabetica TRA- (scatlas 740 – 779). Stentusa ei la lavur stada el passadi dalla gruppa TG- cun renviaments e controllas senza fin e misericordia.»

2.2. Excerpts per la cartoteca maistra

Durant l'onni dal rapport avain nus excerptà las sequentas ovras ed integrà ils cedels per gronda part en la cartoteca maistra: Tschespet 36 (Vic HENDRY, *Tia veglia d'aventi*; ca. 1500 cedels); Cla BIERI, *Il descendant* (ca. 600 cedels); Toni HALTER, *Diari suenter messa* (ca. 800 cedels); Vic HENDRY, *Paun cucu* (ca. 60 cedels); Göri KLAINGUTI, *Linard Lum* (ca. 250 cedels); Oscar PEER, *Nozzas d'inviern* (ca. 200 cedels); Clo Duri BEZZOLA, *La chà dal sulai* (ca. 400 cedels); Jon NUOTCLÀ, *Il gö cul dödö* (ca. 670 cedels); Div. aut., *Prosa rumantscha* (ca. 1500 cedels); BÜCHLI, *Mythol. Landeskunde II* (ca. 1400 cedels). En tut avain nus excerptà ed integrà ca. 7'500 cedels. Suttastritgads e prunts per excerptar èn: Silvio CAMENISCH, *Metamorfosas*; Flurin DARMS, *Poesias*; Oscar PEER, *Il grond Corradì*; Silvio CAMENISCH / Arnold SPESCHA, *Tandem* (Tschespet 61).

Noss documentalist, signur Kuno Widmer, ha er excerptà cuntinuadamain la pressa actuala. En spezial ha el resguardà furmas in pau particularas or da la Gas.Rom. Ultra da quai ha el er excerptà la litteratura secundara, sco p.ex. Wolfgang DAHMEN (ed auters), *Die romanischen Sprachen und die Kirchen* (ca. 40 cedels) per la cartoteca maistra.

2.3. Cataloghisaziun dals manuscrits che sa chattan a l'Institut dal DRG

A l'Institut dal DRG sa chattan ca. 50 stgatlus cun manuscrits da differenta derivanza ch'èn per part insumma betg cataloghisads, per part be en maniera provisoriala.

I sa tracta dal sequent material:

a) betg cataloghisà:

- 10 stgatlus cun ca. 150 cudeschs scrits a maun or dal 17avel – 19avel tschientaner (or dal relasch da H. Caviezel)
- 10 stgatlus cun manuscrits vegls (cudeschs, quaderns, fegls singuls).
- 2 stgatlus pli grondas cun manuscrits vegls da Val Schons (brevs, actas, cudeschs da quint, 18avel – 19avel tschientaner; donaziun LORINGETT).
- 2 stgatlus cun manuscrits vegls or da l'ulteriur Grischun (brevs, actas, 19avel tschientaner, rum., tud.).

b) cataloghisà be provisoriamain:

- 25 stgatlàs cun quaderns da notizias (registraziuns linguistics, excerpts da PLANTA, MELCHER, PULT, LUTTA, JABERG e.u.v.).
- Ulteriur material (cudeschs pli gronds, scrits a maun; l'emprima versiun dal «Questiunari DRG»; registraziuns originalas per l'«Atlas der Schweiz. Volkskunde» e.u.v.).

L'access a quest material è fitg difficil ed en blers cas schizunt nunpussaivel. Quai è fitg deplorabel, tantpli che differents da quests manuscrits (surtut funtaunas da dretg) èn a ses temp vegnids excerptads per la cartoteca maistra dal DRG. Citats ordlonder cumparan regularmain en ils artigels da noss dicziunari, senza che nus avessan la pussaivladad d'examinar quest material per la controlla da citats en relativamain curt temp. Senza ina cataloghisaziun exacta è la gronda part da questa collecziun da pitschna valita, e quai betg be per nus, mabain er per ils istorichers.

La società Retorumantscha ha perquai, en enclegientscha cun il Fond Naziunal (brev dals 25.1.1990), incumbensà dunna Ines Gartmann, bibliotecara diplomada, d'ordinar e cataloghisar quest material. Dunna Gartmann ha ordinà numerus archivs da vischnanca en il Grischun en moda professiunala. Ella ha lavurà dapi la fin da schaner enfin Nadal durant dus dis l'emna vi da la cataloghisaziun dals manuscrits.

Ils meds finansials han ins – cun approvaziun dal FN – prendì or dal conto spezial «Reserva redacziun». Quest conto era dotà enfin a l'entschatta da l'onn cun l'import da frs. 65'696. – Il FN ha mess a disposiziun quest import l'onn 1985 per engaschar signur prof.dr. Linder. Perquai che l'engaschament n'è betg vegnì realisà, n'han ins betg duvrà la summa.

Las lavurs da cataloghisaziun èn progredidas bain. Jau citesch or dal rapport da lavur da dunna Gartmann:

«Ils manuscrits chi as rechattan illa stanza da cartoteca sun intant cataloghisats cumplettamaing e fats accessibels in ün register da crusch. Finida quista lavur, am n'haja missa a registrar ils manuscrits da la collecziun da Hartmann Caviezel.

Ultra da quai n'haja pudü surtour differentas lavuors da traducziun e da correctura sco eir lavuors generalas in connex cun la biblioteca dal Dicziunari. Eu n'ha eir cumanzà ad integrar cedels illa cartoteca maistra ed i'l register da materias.»

2.4. Forzas auxiliaras

2.4.1. Persunal

Felix Lautenschlager, student da la romanistica a l'università da Constanza, ha lavurà dapi ils 9 d'avrigl 1990 durant dus dis l'emna per il DRG. El ha preparà ils excerpts per il register da las scursanidas dals renviaments da litteratura, excerptà ina gronda part dal material per ils indices dal tom 8 e scrit sin cedels la litteratura menziunada, per part en collavuraziun cun dunna Gunhild Hoyer da Cologna, studenta da la romanistica a las universitads da Grenoble e da Turitg. Ella ha lavurà en avust, october e november durant dus fin trais dis l'emna.

2.4.2. Finanzas

En quest connex èsi da menziunar ch'il FN ha stritgà il post «Forzas auxiliaras» en l'import da frs. 15'000.– or dal preventiv 1991.

2.5. Dicziunari ed EED

Las lavurs preparativas per introducir l'EED èn progredidas uschia che nus pudessan entschaiver las tractativas davart l'acquist da las apparaturas e dals programs en december u schaner. Ils quatter da matg 1990 hai jau visità il Vocabolario a Lugano per studegiar lur sistem d'EED, ensemen cun mes frar Gerold che ha a ses temp fatg l'analisa ed il concept fundamental per l'EED tar il DRG per mauns dal Fond Naziunal. A basa da questa inspecziun persunala avain nus cumpilà in plan detaglià per las interpresas d'informatica. Actualmain è avant maun in'offerta cumplexsiva da la Prepress Informatik AG a Turitg che cumpiglia apparats e programs sco era ina proposta per ils segns spezial, ultra da quai l'offerta da la TNC Informatik a Cuira per apparats e programs, dentant senza soluziun per ils segns spezial. Nus spettain anc ina proposta cumplexsiva da la Apelmatica SA a Viganello che ha furnì il concept, las apparaturas, ils programs ed ils segns spezial per il Vocabolario. Al mument che quest'offerta è arrivada pudain nus cumparegliar las singulas propostas.

Cun brev dals 24 d'avust ans communitgescha il FN sin nossa dumonda da sustegn finanziàl per in indriz d'EED il sequent:

«Hingegen gehört die Anschaffung einer EDV-Anlage zur Infrastruktur. Deren Subventionierung würde dem Grundsatz widersprechen, dass bei den Nationalen Wörterbüchern der Nationalfonds ausschliesslich die Saläre übernimmt, die Infrastruktur aber aus Kantons- bzw. Vereinsbeiträgen bezahlt wird.»

Nus avain damai scrit ina dumonda al Chantun. A la data da quest rapport era la resposta dentant anc betg arrivada.

3. Collavuraziun dal DRG al project BREW (Bündnerromanisches etymologisches Wörterbuch) dal Fond Naziunal

Alexi Decurtins, la persuna da confidenza da l'Institut per las relaziuns cun il BREW e collavuratur da quest, rapporta:

«La fin d'uost hai jeu tarmess a Turitg il considerabel manuscret d'informaziuns davart il corpus digl M (2 ordinaturs pleins).

La fin da schaner 1990 ha il biro a Turitg suttamess il sboz da redacziun dalla letra R, effectuada da W. Eichenhofer. F. Giger ha denton fatg leutier remarclas principialas, cumparegliond entgins artechels cullas informaziuns dil material DRG. Ei fuva da supponer, ed jeu hai fatg attent gia da bial'entschatta, che la lavur a Cuira (mo ina persuna a mesas cun temps da reparter denter l'incumbensa da reordinaziun e quella d'informaziun pil BREW) vegni ad esser ina stretga pigl andament dil BREW insumma.

Denter ils 25 da fenadur ed ils 31 d'uost ei dna. Esther Krättli semessa vid las letras N, O ed ina part dil P. Las indicaziuns etimologicas e la verificaziun persunter ston aunc vegnir fatgas.

Cun 1991 quenta sgr.prof. H. Stricker d'accelerar la lavur a Cuira. En entelgientscha cun il cauredatur DRG quenta el sez da vegnir a luvrar in cert temps al biro dil Dicziunari.

Per buca schar Eichenhofer cun aua tratga, hai jeu cumbinau ussa las duas lavurs a mi adossadas (reordinaziun ed informaziun) enina. Quei ei plitost stuffi, essend ch'ei tucca da tener mirau sin ils pli different aspects. Cun il Tquent jeu vegnir a riva viaden el fevrer 1991.»

4. Relaziuns cun la publicitad

4.1. Visitas

Ils 5 d'avrigl 1990 ha il persunal dal DRG visità il Vocabolario dei dialetti della Svizzera italiana a Lugano. Il bainvegni è stà fitg cordial, e nus avain gì la pussaivladad da prender invista en il material, en la moda da lavurar ed en ils problems specifics da l'institut tessinais. Ils 26 d'october 1990 èn ils collegas tessinais vegnids a visitar noss Institut. Nus essan sa stentads d'als retschaiver en moda betg main cordiala, ed els èn stads impressiunads da la quantad da noss material e da l'ordinaziun da nossas cartotecas. Il charedactur, dr. Federico Spiess, ha ditg ch'els bandunian nus cun in tschert «sentimento d'invidia», che nus pudain chapir.

Er autras gruppas han visità noss Institut. Ils 8 da matg è quai stà signur Augustin Manetsch da Mustér cun ina grupp da creschids da ses curs da rumantsch, ils 29 da zercladur signur Chasper Pult cun ina classa dal seminari, ils 30 da zercladur signur Clemens Pally cun 15 persunas da ses curs da rumantsch a Mustér. L'avantmezdi dals 18 d'avust hai jau preschentà noss Institut a dunna Madleina Popescu-Marin da la Rumunia. Ils 20 d'avust avain nus reschavì ina delegaziun dal decernat da cultura da Hoyerswerda en l'anteriura RDT. Ils 25 d'avust è arrivada dunna Jacqueline Huber cun ina classa da gimnasiasts turitgais ed ils 27 da november avain nus reschavì signur Gion Tschanner cun ina classa dal Lyceum Alpinum a Zuoz.

Ultra da quai han passa 15 persunas singulas visità noss Institut per obtegnair infurmaziuns pli u main detagliadas. Il documentalist e per part er ils ulteriurs collavurators han gì d'impunder ina part da lur temp da lavur per accumplir quest'incumbensa.

4.2. Referats, publicaziuns

F. Giger

- *Problems da sintaxa en artechels dil DRG*. Seminari prof.dr. H. Stricker, Universitad da Turitg, 9 da favrer 1990.
- *Rumantsch Grischun sco lingua litterara*. Referat en occasiun dals dis da litteratura rumantscha, 7 – 9 da settember 1990 a Domat.
- *Geschichte der Rätoromanen II. Sgartin & Fermentin und die Hähne des Merkur*. Hatrick-Film e Lia Rumantscha, Domat e Cuira 1990.
- «*Maset blau*». Per il 70avel anniversari da Vic Hendry. – En: Gas.Rom. 1990, 65, 5 – 7.

C. Tomaschett

- *Nums locals e historia da colonisaziun*. Referat en la biblioteca populara da Trun, 30 da mars 1990.
- *Die Orts- und Flurnamen der Gemeinde Trun. Mit einem siedlungsgeschichtlichen Überblick*. Diss. Friburg/Svizra. Trun 1990 (manuscrit)

A. Secchi Malfroy

- *Il Dicziunari Rumantsch Grischun*. Referat als «Cuors rumauntschs da la Fundaziun Planta Samedan», 13 da fanadur 1990.

K. Widmer

- *Syntaktische Interferenz im Bündnerromanischen*. Seminari prof.dr. H. Stricker, Universitad da Turitg, 23 da favrer 1990.
- Recensium: C. SOLER + T. EBNETER, *Romanisch im Domleschg*. Schweizer Dialekte

in Text und Ton, IV: *Romanisch und Deutsch am Hinterrhein/GR*, Bd. 3 (Kassette ZLGR 3). Phonogrammarchiv der Universität Zürich. Turitg 1988. – Rez. en: BM 1990, 62 – 67.

5. Donaziuns a l'Institut

5.1. Ils 21 d'avust ha dunna Eva Caviezel surdà a l'Institut ina collecziun da cudeschs vegls che nus avain integrà en nossa biblioteca ubain mess tar las dublettas:

BR/nr.	Titel, resp. scursanida	Sigla
I 72	ANDEER, Luther (1845)	RR 120 b
I 230	Bibla E 1870	RR 165 g
I 1411	GAUDENZ, Cud. uraz. (1924)	RR 147 g
I 2667	NT. E 1867	RR 164 g
I 2976	WETZEL, Rel. med. (1838)	RR 114 g
I 9	GRAND, Andeer Sp. Chr. (1931)	RR 147 a g
I 1094	PO, Piz (1935, Sep. Ann. 49)	dubletta
–	DIODATI, NT. 1812	RR 197

5.2. Dr. Andrea Schorta ans ha regalà 43 cartas postalas veglias dal Grischun, ussa integradas en la collecziun da fotografias Meisser, sco er in exemplar ASV, part 2, 8avla furniziun (24 d'october 1990).

5.3. Ils 8 da november ans ha signur Guglielm Gadola, Turitg, regalà in album cun fotografias da la Lumnezia, da St. Antönien e dal chantun Tessin. Quest material vegn integrà en nossas collecziuns.

Cuira, ils 31 da december 1990.

Institut dal Dicziunari
Rumantsch Grischun
Felix Giger